

МАДДÆЛОН ÆВЗАГ МАДИ АДÆ КÆНУЙ – МАДИ КАДÆ ИН ГЪÆУАМА КÆНÆН!..

УАРЗИАТИ *Вилен (1952-1995), номдзуд ахургонд, этнограф: «Ахсгиаг гъуддаг æй еугур мадзæлттæй дæр нæ маддæлон æвзагæй парахаттæй пайда кæнун, æ кадæ ин уæлæмæ есун... Æвзаг культурæй æма æхсæни хæзнатæй гæлтст ку уа, фæс-дуæртти ку рахауæ-бахуæ кæна, уæд некебал фæгъгъæуу...»*

НОМЕРÆН

ДОЙАТИ НАМУСГИН ДАВИД

«Мæ хъазар мадæ æма фидæ! Нуртæккæ æз дæн 13-аг æфсади снайпер. Ниц-цагътон 128 фашисти. Уой туххæй мин лæвæрд æрцудæй бæрзонд паддзахадон хуæрзеуæг – Сурх Стъалуи орден æма майдан «За отвагу». Мæ къарæ исистон мæ командири æмбал Цыбуленко Григорийи бийнonti хæццæ сахар Краснодари 1943 анзи 1 июли».

Уой финста æхсаргин тугъдон Дойати Давид æ нийергутæмæ, фронтæй сæмæ ци къарæ исæрвиста, уой кылдунæрдигæй. Тагъд знаги ниддæрæн кæндзинан æма уæмæ уæлахезонæй зиндзæнæн, зæгъгæ, зæрдитæ бæргæ æвардта æ хуæнттæн, фал ин нæ бантæстæй æ нифсæвæрд исæнхæст кæнун – æ цард иснивонд кодта Фидибæсти сæрбæлтау...

Советон Цæдеси Бæгъатæр Дойати Тебой фурт Давиди райгурдбæл апрели исæнхæст æй дæс æма фондзинсæй анзи (1912-1943). Уой туххæй æрмæг кæсетæ 3-аг фарсбæл.

АХСГИАГ ФАРСТА

НÆУÆГ АГЪАЗ – СУВÆЛЛОНИ БИЙНОНТÆН

Уæрæсей Пенсион фонди регионалон хайдæмæ майи фиццаг бæнтти дæргъи курдийæдтæ балæвардтонцæ, 8-17-анздуд сувæллæнтæ кæми ес æма Уæрæсей Президенти Указмæ гæсгæ нæуæг паддзахадон агъаз кæмæн гъæуама лæвæрд æрцæуа, уæхæн 21 мин цæгатистойнаг бийнonti.

Абони уæнгæ Пенсион фонди специалисттæ æр-кастæнцæ 10 мин уæхæн курдиадæмæ æма бæлвурд унаффæ бал хаст æрцудæй 4,5 мин курдиадæй фæдбæл. Уæхæн бийнонтæмæ аллимæйон нæуæг агъазæй фæккæсунæн 2022 анзи федералон бюджетæй радек кæндзæнæнцæ 163 миллиард сомей бæрцæ.

Цæун райдæдта 1993 анзи мартъий

0+

ДИГОРÆ

№17 (843) 2022 анзи 14 май – ханси мæйæ

Аргъ – уæгъдебарæ

НÆ МАДДÆЛОН ÆВЗАГ – НÆ ÆНОСОН ФАРНÆ!..

Зундгонд куд æй, уотемæй 2003 анзæй фæстæмæ алли анз дæр 15 майи Цæгат Иристони бæрæггонд цæуи нæ маддæлон (дигорон æма ирон) æвзаги æма литератури Бон. Уой фæдбæл нæ республики Сæргълæууæг Сергей Меньяло нæ дзиллæн зæрдигæй райарфæ кодта: «Нæ фидтæлтæ нин ниуагътонцæ рæсугъд æма гъæздуг маддæлон æвзаг. Не стур ихæс æй уой багъæуай кæнун, идард-

дæр косун æ райрæзтбæл. Мæ зæрдæ зæгъуй, цæмæй уæ хæдзæртти æма уæ ко-сæн бунæтти кæддæриддæр игъуса нæ фидтæлтиккон ай-йæв дзурд, цæмæй Иристони кæстæртæ æновудæй ахур кæнонцæ, зононцæ æма уарзонцæ сæ маддæлон æвзаг, цæмæй уой дзурди фарнæ фæлтæрæй-фæлтæрмæ æно-сти цæуа!..»

Аци фæдзæхсти хузæн загъди хæццæ, махмæ гæсгæ,

арази уодзæнæй нæ маддæлон æвзаг рæстуодæй хъазар кæмæн æй æма æ райдзаст-дæр исонибонбæл зæрдиæгæй ка архайуй, уонæн еугуремæн дæр. Уой фæдбæл ба ма уой дæр зæгъуйнаг ан, æма нæ кæд æцæгæйдæр фæндуй, цæмæй нæ маддæлон æвза-ги фарнæ гъæуайгонд цæуа æма фæлтæрæй-фæлтæрмæ ирæза, уой туххæй цæй æма æ бæрæг кæнуни Бони исара-зæн арфиаг гъуддаг – дзилло-

нæй рафинсæн нæ маддæлон æвзагбæл уагъд ка цæуи, еци газеттæ æма журналтæ.

Уотæ ку бакæнæн, уæд æцæгæйдæр Иристони еугур рауæнти дæр цитгинæй хеуон исуодзæнæй нæ маддæлон æвзаг. Еудадзуг си игъусдзæ-нæй æ фарнæхæссæг дзурд!.. Ма базийнадæ кæнæн æма, нæ маддæлон æвзагбæл цæйбæрцæбæл æновуд ан, уой еумæйаг бæлвурд гъудда-гæй бавдесæн!..

ГАЗЕТ «ДИГОРÆ» – АЛЛИ БИЙНОНТÆН!

ГАЗЕТ 2022 АНЗИ ДУККАГ ÆМБЕСÆН РАФИНСУНИ АРГЪ ÆЙ 323 СОМИ 64 КЪАПЕККИ (ТУГЪДИ ÆМА ФÆЛЛОНИ ВЕТЕРАНТÆН БА – 288 СОМИ 96 КЪАПЕККИ)

ГАЗЕТ «ДИГОРÆ» РАФИНСУН ÆНГЪЕЗУЙ «УÆРÆСЕЙ ПОЧТИ» ЕУГУР ХАЙÆДТИ ДÆР, УÆДТА МУХУР ИУАРÆГ ПОСТХÆСГУТÆМÆ ДÆР

Николай РЫЛЕНКОВ (1909-1969), советон поэт: «Фидтэлтэй нин байзадэй, аргъ кэмээн нэйиес, уэхэн дессаг ама агъазиуу лавар –эвзаг, райгурэн бастае нэ зэрдэмэе куд арф есэн, уотэ арф есэн эвзаг дэр. Е цэуэй фэлтэргэй-фэлтэргэе, мади ахсири хуээн нэ бауэри, нэ тоги багъаруй. Фал имэе еудадзуг зелун гъэуэй, гъомбэл кэнун ай гъэуэй. Сауэнгэе ай райгурдэй фэстэмэе...»

Сергей МЕНЯЙЛО:

«ЭЗ МЭ ФИДИУЭЗЭГИ ДЭН, АМА МЭ ЗЭРДИАГЭЙ ФЭНДУЙ, ЦЭМЭЙ УА ФЭРНЭЙДЗАГ, РАЙРЭЗТИ ФАДУЭТТЭЙ ДЭНХЭСТ...»

12 майи Цэгат Иристонн Сэргь-лаууэе Сергей МЕНЯЙЛО фембалдэй республики дзиллон хабархэссэе фэррэнити минэвэртти хэццэе ама эртэе сахаттемэй фулдэр сэе фарстатэн лэвардта дзуэппитэе:

– Анзи размэе ма ку фембалдан, уэд еци фембалд, ке зэггун ай гъэуэй, адтэй бустэеги аэндэр уавэрти. Нуриккон уавэрбэл, фиццэгидэр, бэрэе даруй, Украини абони ци сэрмагонд тугдон операци цэуэй, е. Тугъди будурэй уэлдай ма, тох цэуэй информацион тугъдади дэр. Абони нэе еугуремэн дэр ай лэгэвэрэн рэстэе, ама еци рэстэе раведсээнэй, эе бэсти патриот ка 'й ама ибэл гадзирахаттэй цэуэе ка 'й, уой. Уогэе, рэстэе алцидэр исэвэрдээнэй эе бунэти ама рахэсдээнэй эе тэрхон, – загъта эе радзубандий Сергей Меньялло ама уой фэсте журналистти фарстатэн дзуэппитэе дэттун райдэдта.

– Республикн сэргьн кэдэй эрлэудтэе, уобэл рацудэй анз, ама, эвгэдзи, цууавэрдэр хатдзэгтэе, кустн бэрэггэнэнтэе искэнэн ес. Ци аргъ искэнис кадрти политикн хуэрзгъэдэдзийнадэн, ама цэмээн уотэ эрэггэмэе нисангонд цудэнцэе еуэй-еу министрэе ама разамонгутэе, уэдта, нуриуэнгэе дэр ма раййевэ-баййевэе цэмээн кэнунцэе?

– Разамунддэттэе бэрнон косгутэе раййевэ-баййевэе кэнунцэе эембэлгэе уагэмэе гэгсгэе. Е аэнэуой дэр уотэ гъэуама уа. Хецауадэе арэст цэуэй бэлвурд, комкоммэе авэрд ихэстэе ама нисантэе аэнхэст кэнунэн. Еци ихэстэе ама нисантэе ба аййевунцэе, рэстэе куд аййевуй, уотэ. Евгуд анз ама аци анз еу нэ 'нцэе. Уэрэсэй нхмэе авэрд цэуэй, раздэр ка некэдма адтэй, уэхэн санкцитэе. Уогэе сэе нигулайнаг бэститэе авэрунцэе 2014 анзэй нурмэе. Ама нур нэ берээнзикон бастдзийнэедтэе раскьудэнцэе, нур нэ фулдэр багъэудзэнэй хе хъауритэе ама хе зонундзийнэедтэй архайун. Ама нури доги аййивдзийнэедтэмэе ама домэнтэмэе гэгсгэе аразан министрн кабинет дэр. Алкэдэр си нисангонд цудэй законэвэрунадэмэе гэгсгэе ама си алкэмээн дэр эе бон адтэй эе куст-

гьондзийнадэе ама дэсниадэе раведсун. Ама кэмээн бантэстэй, кэмээн ба – нэ. Фал, адэймаги бунати авэргэй, фиццэгидэр, кастээн эе фэлтэрддзийнадэмэе, аргъ кодтон эе менеугутээн. Иннэе уэхэн, размэе кэнун гъэуэй кустгьон, сэрээн ама дэсни айригэнтти – е ай кадрти политикн ахсигаг рахуэцээн.

– Цууавэр аргъ искэнисэе республикн инвестицион гэгнэнтээн?

– Эе инвестицион гьомус республикэн ай берэе. Фал, цэмээй никки фулдэр кэна ама нэмэе инвестортэе се 'ргом ахидэй-ахиддэр ээдэхонцэе, уой туххэй син исаразун гъэуэй аэнцонвадуат уавэртэе. Ама нэмэе уэд цэудзэнэнцэе айдагэе ахца бакосунн туххэй нэе, фал зэрдэй дэр сэгудитэе баст уодзэнэнцэе Иристонэн хуардзийнадэе ракэнунн хэццэе. Абони республикн ес 20 инвестори. Сэе фэрци бал косун райдэдта завод «Кристалл»-и цехтэй еу, фэззиндтэй нэмэе доргустгээнэн завод, эефсэн конструктитэе уадзэн кустуат, цубур рэстэеги байгон уодзэнэй хуйэн цех, уэдта донгъэдэе медицинн препаратудзэг фармацевтон завод. Уой фэдбэл нуртэеккэе дзубанди цэуэй индиаг фармацевтон компанитэй еуэй хэццэе. Инвестицион проектэе фулдэр кэнунн гьуддаги ес, хъэбэр ка кьулумпи кэнунн, уэхэн ахсигаг гьуддаг – зэнхитэе фагэе нэйиес. Фал еци фарстатэн дэр косээн. Ес ма нэмэе берэе проектэе, ама сэе, аэнэмээнгэе, исэнхэст кэндзинан.

– Еци проектэе исэнхэст кэнунэн нэмэе гъэуэе косгутэе ама дэсни специалисттэе фагэе ес айи нэе?

– Рацт зэггун гъэуэй, аци фарста ай ахсигаг. Нэ нэмэе ес фагэе косгутэе, уэлдайдэр аразгутэе, нэе фагэе кэнунцэе дэсни инженертэе. Уомэе гэгсгэе нуриуэнгэе дэр каст эрцудэй профтехахуради кьабазэмэе, раййевун багъудэй сэе ахурадон программитэе, цэмээй цэттэе кэнун райдайуонцэе нури рэстэеги ама фэллойдонд базаради домэнтэмэе гэгсгэе специалисттэе.

– Куд црэгдзэнэй нэдти хэдзэрадэе ама сэе инфраструктурае?

– Уой фэдбэл нэмэе ес еумэйаг план. Нэуэе, нуриккон нэдтэе кэндзэнэнцэе фулдэр, никкидэр ма нэмэе фэззиндзэнэй Дзэуэеги гъэуэй кэрэнт-

ти цэуэе нэуэе нэдтэе дэр. Транспортэн си уодзэнэй сэрмагонд эрлэууэн бунэттэе. Уэхэн нэдти фэрци сахари гъэунгити цэуэе уэзласэн транспорт фэмминкьидэр уодзэнэй. Республикн зэнхэбэл цэунцэе федералон нэдтэе. Ес нэмэе аэропорт, уони нимайгэй, ирэгдзэнэй нэдти хэдзэрадэе. Каст эрцэудзэнэй адэми ласэе маршрутэмэе дэр.

– Алагирн район нууазэн кэдзос донэй эефсадуни фарста нуриуэнгэе дэр ма ай ахсигаг. Идарддэр ибэл куст цэудзэнэй айи нэе?

– Аэнэмээнгэе. Аци анз бал аэнхэстгонд эрцэудзэнэй донуадзэнтн фиццэг кезу. Донуадзэн системитэбэл куст цэудзэнэй айдагэе Алагирн нэе, фал, зэггээн, Заманхул ама Цэеликки, уэдта Мэздэеги райони Притеречная ама Павлодольски станицити. Райараэст эрцэудзэнэнцэе Беслэни донуадзэн хэтэлтэе. Уогэе, нэе кьохи бафтудэй Мэздэеги ама Горэтгэрон райони социалон-экономикон райрэзти сэрмагонд программитэбэл федералон хецауади хэццэе бадзубанди кэнун. Ама еци программитэмэе гэгсгэе си еугур куститэе дэр арэст цэудзэнэнцэе кьэпхэнгай.

– Республикн сэргьн ку эрлэудтэе, уэд дэе косэе фиццэе балцитэй еу адтэй Дзэуэеги гъэуэй трамвайтэе депомэе. Трамвайтэе ээнцэе, нэе сахар иннэе сахартн 'хсэн бэрэе цэмээй даруй ама эе цэргутн ахцауээнэй ка гъэуэй, уэхэн ахсэнадон транспорт. Ама дзурдтай, зэггэе, нэмэе аци анз фэззиндзэнэй нэуэе трамвайтэе. Куд ай уавэр нуртэеккэе ама кэд рацэудзэнэнцэе гъэунгити нэуэе трамвайтэе?

– Аци рауэн исэмбалдан кьулумпитэбэл. Гьуддаг уой медэегае 'й, ама нэ нэдтэе, трамвайти релситэе, электрон тухдэттэн дэлстанцитэе нэуэе трамвайтээн дзуап нэ дэттунцэе. Уомэе гэгсгэе берэе рауэнтн сэе багъудэй райаразун.

Еци куститэе нуртэеккэе цэунцэе, ама куддэр кэрнонмэе рахъэртонцэе, уотэ нэмэе фэззиндзэнэй нэуэе трамвайтэе. Кэмээй сэе балхэндзинан, еци кустуати хэццэе бадзурд ай цэттэе, ахца дэр – уотэ. Гьуддаг лухгонд эрцэудзэнэй, аэнэмээнгэе, аци анз.

– Республикэе эе куд цэттэе кэнунн Аланибэл исаргьуди 1100 анзэй бэрэгбонмэе?

– Айдагэе нэе республикэн нэе, фал еугур Уэрэсэйэн, киристон динбэл хуэст еугур адэмээн дэр е ай эцэе бэрэгбон. Е 'сбэрэе кэнунэн ама 'й рэсугдэй ама акагай раветунэн арэст эрцудэй сэрмагонд мадзэлтти план, ама аэнхэстгонд эрцудэнцэе, уэдта нур дэр ма цэунцэе.

Нуриуалэнгэе бал карзэй лаууэй аргъауэнтн киристон динн хэццэе баст нивтэй исаййев кэнунн фарста. Ае ралух кэнунэн нэмэе федералон фэрээнитэе нэйиес, багъэудзэнэй амалгьон адэй-мэугити агъаз, ама сэбэл нэе зэрдэе дарэн.

Аци мэи кэрони гъэуама фембэлон патриарх Кирилл хэццэе ама аэнхэстэй исбэлвурд кэндзинан бэрэгбон раветуни айгьуд, ке 'рбахондзинан, еци иуазгити нэмттэе ама аэндэр фарстатэе дэр.

Сергей Меньялло ма дзуэппитэе ци фарстатэн лэвардта, уони 'хсэн адтэнцэе: а фэстаг рэстэе аргьтэе цэй фудэй ирээунцэе, еци фарста, историон циртдэевэнтэе багъэуай кэнунн, республикэе хе тауэегиуэй эефсадуни, рэзи ама халсартэугустгэнэе кустаде нэуэегай рапарахат кэнунн, Афицерти хэдзари идарддэери хьисмэти фарста ама аэндэртэе.

Пресс-конференци рэстэе ма Сергей Меньялло бафарстонцэе уомэй дэр, ама, дан, райгустэй, кустмэе дэ аэндэр рауэнмэе ке эрветунцэе, зэггэе, уэхэн дзубандитэе. Ама равардта уэхэн дзуапн.

– Этэ 'нцэе дам-думтэе. Ардэмэе эрвист эрцудтэн косунмэе ама хъэбэр дэргьвэтийнэе рэстэегае.

Аэз дэн мае райгурэн зэнхэбэл, мае фидиуэзэеги, ама мае зэрдиягэй фэндуэй, цэмээй уа фэрнэйдзаг, райрэзти фадуэттэй аэнхэст. Уотэ цэмээй уа ама нэе республикэе аэнтэстгн кьахдзэфтэй размэе цэуа, уой туххэй алцидэр араздзэнэн.

Уэрэсе арэст ай регионтэй, ама алли регион, уой хэццэе Цэгат Иристон дэр нуртэеккэе лауд ай ирээти надбэл, Уэрэсе дэр цэуэй размэе федер ампъезтэй.

Александр ПОТЕБНЯ (1835-1891), уæрæсейаг лингвист: «Еугур адæмтæй еу адæм исаразæн ку уидæ, уæд исæфт æрцæудæ еугурадамон гъуди. Берæ кемæнтæ еуемæй баййевæн куд ес? Зæгъæн, адæймагæн ниууадзай ай-дагъдæр цæститæй уинуни кенæ урзæй æсгаруни фадуат. Уæд е бæлах нæ уидæ? Адæймаг цæмæй цæра, уой туххæй æй гъæуй æндæр адæймæгтæ, адæм цæмæй цæронцæ, уой туххæй сæ гъæуй æндæр адæмтæ...»

Васо АБАЕВ
(1901-2001), академик:

Говоря о роли музыки и музыкантов в романтической поэзии Малиева, не могу не сказать о музыкальности самих стихов поэта. Она — уникальна в дигорской поэзии.

Именно Малиев, и только он, сумел раскрыть и показать во всей полноте, какие красоты ритма, напевности, свободного и плавного течения таит в себе дигорская речь.

Вот несколько наудачу взятых отрывков.

*Ци кæнуй, цума, ме 'лхуйнæ,
Ку нæбал зелуй дзæбæх?
Мæ цæститæбæл гъазунцæ
Сау нимгæт æма сау бæх.*

(Æлхуйнæ)

*Нæй Дзулей зæрдæ æнцойнæ,
Йе æ фагæ нæ хуссуй, —
Æд æхсæвæ æд-æ-бонæ
И мæсугæй фæлгæсуй.*

(Дзуле)

*Куд ниххаудтæй мард и донмæ,
Уой æстълутæ уидтонцæ...
Уой цæхъалтæ кæрæдземæн
Десæ-дзорæ фæккодтонцæ...*

(Дзандзирахъ)

*Сах не 'ркалдзæнæй хебару
Кедæр кизгæ цæстисуг, —
Дæ фæсмæрдæ ному кадæн
Гъæу не сдасдзæнæй мæсуг.*

(Гудзуна)

*И фарни тунæ
Æрфелаудæ, —
Уарзондзийнадæ
Æрфедар уидæ.*

(Тæходуй, æна...)

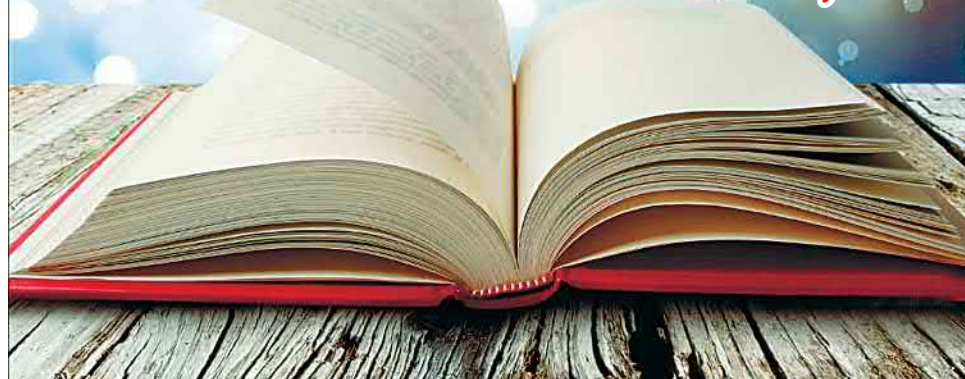
Вслушайтесь в эти стихи. Раньше чем доходит до сознания их смысл, они уже порождают своим чарующим ритмом и звучанием. Когда читаешь такие стихи, невольно приходят на память слова Белинского, сказанные им о стихе Пушкина:

«Что это за стих! Он нежен, сладостен, мягок, как рокот волны, тягуч и густ, как смола, ярост, как молния, прозрачен и чист, как кристалл...»

***

РЕДАКЦИЙÆЙ. Абони дигорон æвзаг æма литератури нихмæ ка дзоруй, етæ номдзуд Абайты Васойæй зундгиндæр кенæ зонагæдæр æнцæ? Баруагæс уи уæд, æгириддæр нæ 'нцæ!.. Уомæн æма етæ сæ сæргъæн дзубандитæй хилкъæхæнтæ аразунцæ нæ дзилли мæдæстæу. Æма сæ æвæдауцæ миути Къостай рох номмæй æдзæсгонæй пайда кæнуни бæсти сæ зæрдæбæл бадарæнтæ æма æнхæст кæнæнтæ уомæн æ фæдзæхст: «Ме 'фсымæртæ, кæрæдзи уарзгæйæ цæрут!..»

«ГЪÆУАМА СÆРУСТУР УÆН, ÆГАЙТИМА НÆ МАДДÆЛОН ÆВЗАГ ГЪОМУСГИН ÆЙ Æ ДУУÆ ÆМТУХГИН КЪАБАЗЕЙ ФÆРЦИ!..»

ХЪОДЗАТЫ Æхсар
(1937–2021),
Цæгат Ирыстоны
адæмон поэт

Дыууæ ныхасы дыгурон æвзаджы тыххæй. Мæнмæ гæсгæ йын ирон æвзагимæ æмхуызон бартæ раттын хъæуы, афон у æнæсæрфат дискусситæн кæрон скæнынаен. Дæ нацийы арфдæр, фидардæр уидæггæй иу барæй лыг кæн — уымæй æдылыдæр ми ма цы уа! Дыгуримæ иу туг, иу стæг стæм. Гъемæ бинонтæй искæцыйæн йæ дзыхыл цъутта куы æвæрай, дæлдзынгæй æй куы кæнай, уæд бинонтæн æнгом уæвæн и? Искæцы дзырды истори нæ раиртасын куы фæфæнды, уæд ын йæ уидаг дыгурон æвзаджы куы агурæм æмæ йын йæ апмæ уый фæрцы куы баххæссæм, уæд цæмæн æвæраем цæлхуртæ нæхицæн? Уæдæ ныуадзæм дыгуры «сæ адыл» (Къостайы ныхас)! Уадз æмæ иримæ иумæ æмсæр-æмдыхæй аразой сæ цард!

Телеуынаы æмæ радиойы программæтæм уæлæмхасæн фæйнаæ сахаты æрдæджы куы бафтауæм (дыгурон æвзагæн), уæд ныл уымæй дæр ницы æрцæудзæни, хъæздыгдæр цы фæуæм, æндæр.

Нæ маддæлон æвзаги ирисхæбæл, уомæн æ дууæ къабазей æмбарæдзийнади туххæй дзоргæй, Хъодзаты Æхсарæ дæнцæн ахид æрхæссидæ, "Дигорон æвзаг", зæгъгæ, ци æмдзæвгæ ниффинста, уой. Бакæсайтæ 'й, цæйбæрцæбæл зундгин гъудитæ си райгъустæй:

*Сæууон æртæхы сатæг рухсæй дæу
ысфæлдыстæуыд, сæнтыстæ нæ уарзтæй.
Дæ дзырдтæ мын — дзындзытæ 'мæ æргъæу,
куыд буц вæййын сæ тæмæнтæ,*

сæ хъазтæй.

*Мæ ныфсы уидаг, Уазайу мын лæуу
æнæуцудгæ! Тъмы-тъматæ цъастæй
дæ фарн сыгъдæггæй абонмæ æрхастай.
Куынгæ уай ды — мæнæн цæргæйæ нæу.*

*Хуыдуг дæ кодтой — райгуырдтæ-иу ногæй.
Дæу бахъвта тыхгæнджыты æрдонгæй
Нæртон Нана, йæ бадæн уæд дзæнæт.*

*Дæ хурвæлыст æрвон зæлтæ куы хъусон,
уыдзынæн уæд Ирæф-донау æнусон,
уыдзæн цæлгæт, нæ уыдзæни мæлгæт!*

ДЗАСОХТЫ Музафер,
Цæгат Ирыстоны
адæмон поэт

Рæгъмæ цы нæ рахæсдзыстæм, ахæм нæй. Дыууæ Ирыстоны ис, дыууæ диныл хæст стæм, дыууæ 'взагыл дзурæм. Ирыстонтæ æмæ динты кой æндæр ран æндæр уавæрты кæндзыстæм, фæлæ æз цалдæр ныхасы зæгъынмæ хъавын не 'взæгты тыххæй. О, дзурæм дыууæ 'взагыл æмæ цæмæй æвзæр у? Цæуылнæ хъуамæ дзурæм дыууæ 'взагыл, кæд Хуыцауы афтæ бафæндыд, уæд? Нæ адæмы æвзаджы рагондæр хуыз цардæгас кæй у æмæ ирон æвзагимæ æмцыд кæй кæны, уый кæй бахъыгдардта?

Ирæттæй-ма исчи йæхи дыгуроны бынаты авæрæд æмæ-ма йын ирæттæй исчи афтæ зæгъæд, мах иууылдæр иу адæм куы стæм, уæд цæмæн хъæуы дыгурон театр, дыгурон газет æмæ афтæ дарддæр, кæддæра йæ зæрдæмæ фæцæуид? Нæ фæцæуид. Уæдæ зæрдæмæ чи нæ цæуы, уыцы хъуыддаг кæнын дæр нæ хъæуы.

Мæнæн иу адæймагæй тынг æхсызгон у, дыгурон æвзаг æрдæгфæндагыл кæй нæ баззад æмæ æнусты сæрты махмæ кæй æрхæццæ, уый.

Не 'взаджы рагондæр хуыз зындынадыл кæй фæуæлахиз, уый руаджы нæ ивгъуыдæй бирæ сусæгдзындæтæ раиртасæн ис. Уый иттæг афтæ æмæ уырнинагæй равдыстой ирон æвзаг æмæ истори иртасджытæ, уæлдайдæр та Всеволод Миллер æмæ Абайты Вассо.

Цæмæй, дыгурон æвзаг кæй ис, ууыл цин кæнæм, уый тыххæй æрхæссæн ис бирæ æвдисæнтæ... Уæдæ афтæ: дыууæ 'взаджы нæм кæй ис, уымæй тæрсын нæ хъæуы. Тæрсын хъæуы, иу æвзаг дæр нын куынауал уа, уымæй. Уымæн æмæ уымæй æцæг тæссаг у.

***

Дзасохти Музафери аци новеллæ исистан æ документалон уацау «Мæйты дæргъæн азтæ»-й. Мухургонд æрцудæй журнал «Мах дуг»-и 2010 анзи (№№8-9). Нæ маддæлон æвзаги карни туххæй нæ абони дзубандимæ гæсгæ ма си еума новеллæ уин уæ зæрдæбæл æрлæуун кæнæн.

«Цин æмæ маст æфсымæртæ сты. Хорз æвзæр, фыд æмæ кард дæр... Ацы ранымад дарддæр ахæццæ кæнæн ис...»

Мæ къах рысти, æмæ мæ мæ зонгæ афарста:

- Дæ къах куыд у?

- Куыд уыди, афтæ: хуыздæр нæ фæци, фыддæр дæр.

Хорз æмæ æвзæр ам дæр бауи сты, æфсымæртæ кæй сты, уый ма ноджыдæр иу хатт рабæрæг. Хорз уый у, æмæ мæ къахы рыст кæй нæ фæтынгдæр, æвзæр та — йæ рыст кæй нæ фæкъаддæр».

***

РЕДАКЦИЙÆЙ. Уотæ уæмæ нæ кæсуй, цума абони нæ маддæлон æвзаги ирисхæбæл æнæуойдæр нæ зæрдитæ ке ресунцæ, е кæмæдæрти фагæ нæ кæсуй æма цидæр æнæбунати ардауæнтæй нин нæ рист æзгелунцæ, хиц-хиц нæ кæнунцæ. Уой бæсти рæстуодæй уавæрбæл ку батухсиуонцæ æма, кæд уойасæбæл лæггæдгун æнцæ, уæд уой бæлвурд гъуддæгутæй ку бæвдесиуонцæ, зеууонæй ку бавналиуонцæ, нæ маддæлон æвзаги цæрæнбонæн хуарзæй ка фæппайда уодзæнæй, уæхæн мадзæлттæ аразуни фæдбæл хъæппæресдзийнадæй ку æскъуæлхиуонцæ.

КЪИБИРТИ Амурхан

«Ци адгин дæ, ци зин хæссæн мин дæ, Царг!...»

ÆСТÆГДАР

Рагон нартæ сæ мард
æцæгæлон бæсти нæ уадзиуонцæ.

Æвæдзуг къахнадбæл
Сау æндарг фæцауй.
Къобоссар лæдзæгæй
Æ къахвæд ацауй.
Æнахур бæлццонбæл –
Палауонтæ пæлæз.
Гъæддухæй æфсæруй, –
Нæ овгъауй æ раз.
-Ка 'й аци цæуæггон,
Рагдогон дарæси?
Куд нæ рауй дзæгъæл,
Нæ дæрæз-бæрæзи!
Æй аци æрцæуæг,
Æн' ивард цæугæ мард.
Æ цæсти хъулфити,
Раги рахустæй арт.
Æ догон тугъдонтæй
Нæбал ес æстæг дæр.
Айдагъ ма мæн аци
Гуппурсар æстæгдар.
Нæ æцæг бæгъатæр,
Рагон нарти фæстаг.
Æрхаста, кæддæрæй,
Æ ахилмæ е 'стæг.

17.02.2022

УОРС ХОНХИ ФИЙЙАУ

Тæходуй, æна,
Маргъ ку фестинæ...
Геуæрги

Уорс Хонхи фиййау,
Ци раги фестис, –
Хорзæрин тунтæй
Ци зар нилвесис!
Дæ фарни фонсбæл
Ку æрцæй зелис, –
Ку баефтиндзи
Зæлланг æстгелли.¹
Ку си ницæгъдис,
Ку си низзарис, –
Дæ десæ зæрæй,
Ку мæ æрцарис.
Нæ ди æфсæдун, –
Ци муд мин дарис.
Мæ зæрди къуми
Ку мин ниндзарис.
Дæ цагъди азæлд
Ку мæ нилвасуй.
Ци арвон кæлæн,
Ци уоди хуасæ й!

11.03.2022

¹ æстгелли–цъухæй цæгъдæн
инструмент

Хæкърцæги кудтæй.
Цалдæн имæ адгин
Нæ байдзулинæ фуни...
Феронх уинæ
Арви тæхæг авдæни,
Ме 'стонг æма ме 'донуг.

11.02.2022

***

– Æндарг кумæ ледзуй
Талинги мæрдзæсти?
– Донгон ку æй хезуй,
Цæхæр дууæ цæсти.
– Надбæл куд нæ къуæзуй,
Еци æнæзинги?
– Рæстмæ 'й аразунцæ
Сах ирд дууæ зинги.
Тухсуй, нæбал бухсуй,
Кадаер кедæр хезгæй.
Къахгæрмæ нийгъосуй,
Стъæлфгæй, тæрсгæ резгæй.
Кæунцæ донгони
Æрвхуз цъæх цæститæ.
Æстæлу гогойни
Кæнуй пæррæститæ.

11.05.2021

ЦИ ТУЗМÆГ ДÆ...

Æ зæрдæ ци гупп ласуй,
Ци сурх иссæй æ рос.
Блашка

Уæ куй ци цийной æй,
Ду ба ци тузмæг дæ.
Схъурмæ ун де 'нойæй,
Фал ду - гъизт зумæг дæ.

Суйун дæ æнгасæй, –
Уазал, куд мæ содзуй!
Кæсун мисти цъасæй, –
Зумæг кæдмæ уодзæй?

Амонд тухрæмодзæй,
Лæгæн нæ ниттайдзæй.
Уалдзæг кæд æруодзæй,
И мет кæд æртайдзæй?

Кæсун: хонхи сæрæй
И хор æридзулдæй!..
Зумæг ку æрсæрдæ 'й, –
Ци 'йнод мæ нинцъулдæй!

Æ реу ци гупп ласта,
Æ рос куд исзинг æй!
Нурмæ куд фæразта,
Ме 'ной, тузмæг зингæй.

04.10.2021

***

Ис ди ревад дæн тухуаст, –
Ра мин мардтæ, мæн нæбал дæ!
Банигæдтон нæ рахаст,
Фæсмойнаг фæцæй не 'мбæлдæ.

Ку фæккодтон дзæгъæлдзо,
Хъæбæр идардæй дæ рохсмæ.
Нæуæгæй ис дæн бæлццон, –
Ба ди æртæстæн æносмæ....

Ку ми рандæ дæ, уæд ма,
Цæмæн раздахтæ фæстæмæ?
Ку мæ рамардтай, уæд ма
Куд æригас уон фæстæмæ?

08.02.2022

...Æхсæвæ ба –
Уидтон асæг мæ фуни.
Хорбон уогæй, –
Уардта 'ма нæ уардта.
Е–æз кудтæн,
Дæумæ бæлгæй, мæ фуни, –
Цъетей бунæй
Мæ цæстисуг гъардта.

Сæумигон арви арфи
Фæцъцъитт æй хори цæстæ, –
Æстæлутæ фæдеси...
Бауаццæг æй æхсæвæ, –
Бацагъта æ тæппæзтæ,
Сæуæхседи гъæбеси.

АВДÆНÆ

Никак тоску свою не растоскую
Янко Есенский
(словакаг поэт)

Цидæр кæнун!
Цума, баргъавта мæ
Зелгæ думги думæг.
Æви, ниббаста мæ,
Хингæнæги карз хийнæ?
Æнæбæрæг æрхун, –
Æлвасуй мин мæ реу.
Рахгæнуй мин мæ хъур.
Тухсун, фал ци фæууон?
Мæ авдæнæ–тугури.
Ниццæй нæртон бæхау,
Æ гъостæмæ сау руги.
Скæнон æй сапойнæ 'вдулд, –
Куд исзинна æ дзиндз æрдо.
Нисси бæттон
Мæ сау содзæгæ æрхун.
Æма 'й уозон, уозон, –
Тарф фуни куд бацæуа...
Уотæ уозидæ мæ æна, –
Цалдæн не 'ргъос уинæ

Цæмæн уинун мæ фуни
Къæра-мæра фæндæгтæ?
Айдагъ сæбæл æхсæви,
Исуадзун мæ мондæгтæ.
О, кæми 'й мæ хъал æфсоргъ, –
Æруайæн фæстаг догъи!
Кæддæрау, царди хæццæ,
Бацæуæн рæстаг тохи.
Рагацау нæ тæлæнтæ
Ци ницдæмæн нæ хурфи.
Кæд æма, æцæг амонд,
Æхсæдуй царди гулфи?
Нæ зонун, бæхти догъбæл,
Цæмæн дæн уотæ æрхун.
Мæн фæндуй бæхи рагъæй
Фæттæхун тæхгæ-тæхун!..

21.01.2022

ИЗÆР

Арви сурх билтæбæл
Хори рохс æртадæй.
Гъæди къупп сунтæбæл
Гъæрмуст суг æртагъдæй.
Æрхустæй зæлдæбæл
Талингадæ, цадæг.
Æмбæлуи зæрдæбæл
Æртæхдæстуг сатæг.
Цъæрæхснæг, æррæхцгæй,
Æ зарбæл фæккъуæзуй.
Уоддзæф дæр, арæхсгай,
Арви зилд æнкъосуй...
Ниуазун изæрæн
Æ кæдзос, æ рæсого.
Мæ уод си æрцарун, –
Ба си ун саураусг.

07.03.2022

Ци адгин дæ,
Ци зин хæссæн мин дæ, Цард!
Æрдæгмæ дин
Баниуазтон дæ синон;
Нæ бабиндзæ 'й,
Нæ си разилдæй мæ сæр.
Гъæйдæ, мадта,
Бунниуæст æй никкæнон, –
Куд бауон си
Размæ хаугæ, саураусг.
Кæдимаиди,
Разелидæ мæмæ Цард,
Æппунвæстаг,
Æ фæссон нæ, фал æ раз.

15.02.2022

МÆГУРИ ХУРДЗИН

Мæгури хурдзин-
Сæгæйдзæг, сæгæйдзæг.
Хъæбæр æ кæрдзин –
Сугæйдзæг, сугæйдзæг.
Цæуй зуртæбæл
Кумæдæр, кумæдæр.
Уæзуй зæрдæбæл
Къума дуар, къума дуар.
Æ къахдзæф – дзæбæл,
Æдзæллаг, æдзæллаг.
Кæнуй æхебæл
Кудзалла, кудзалла...

15.01.2022

***

Рамардæй мæгур лæг, –
Еурæстон уодгоймаг.
Æ незтæй фæййервæстæй.
Нæ ин фæцæй, оххай,
Цæститæбæл хуæцæг, –
Багъос æй дзангъирдзастæй.
Кæмæдæр фæббæлдтæй...
Цæстисуг æнгæлæй,
Фæккастæй хæлеудзухæй.
Кæуйнаг мард бæргæ й, –
Аххæй ибæл кудтæй
Айдагъдæр æ арви хай.
Æ кирæ ин уæддæр
Ракодтонцæ се 'ккой,
Саубазур, сау халæнттæ...
Ци æлгъийнæ дæ, Цард!
Арви буни, æдта,
Ци берæ ес хæрæнттæ.

12.03.2022

Константин УШИНСКИЙ (1823-1871), уруссаг педагог: «Адæмон æвзаг цалинмæ æ адæми цъухи цæруй, уалинмæ цардæгæ æй еци адæм. Нæйис æнæнибхæгдæр тухмиуæ, æма адæмæн, æ рагфидæлти æггæрон берæ фæлтæртæ ке исфæлдистонцæ, еци бундайрадæ байсунмæ багъавунæй. Байсæ адæмæй алцидæр – фæстæмæ сæ раздахун æ бон исудзæнæй, фал ин байсæ е 'взаг – æма 'й некæдбал исараздзæнæй...»

ТÆССАГ УАВÆРТИ ЖЕ КУД ДАРУН ГЪÆУЙ?

Зингисервæст æй æнæнгæлæги цау. Æ райеуарс кæнуни туххæй уæ мадзæлттæ цæйбæрцæбæл раст æма ахедгæдæр уонцæ, уомæй аразгæ 'й æ рахуссун кæнун. Гъулæггæгæн, фулдæр адæммæ гъæугæ зондзийнæдтæ нæ фæууы, зингисервæсти рæстæг куд архайун гъæуы, уой туххæй.

ЗИНГИСЕРВÆСТ ÆХСÆНАДОН БУНАТТИ

Катай æй зундирахасты уæхæн уавæр, æма си адæймаг кенæ ба берæ адæм дæр бахауцæ, тæссаг бунатæй райервæзунбæл архайгæй. Адæм сæхе нæбал фæллæдæрунцæ. Уой хæццæ берети зундирахаст фæккъæмунх уй, уавæрæн раст аргъ искæнуни гъомус исæфун райдайуй. Сувæллæнттæ, æригæнттæ, силгоймæгтæ, рацæргæ адæм ба æрлæмæгъ унцæ, се 'уæнгтæ сæ коммæ нæбал фæккъæсунцæ, æма домæнтæ куд гъæуама æнхæст кæнонцæ? Ахид уотæ рауайуй, æма, иннæ адæм кумæ фæууайуцæ, уомæн дæр нецибал фæззонунцæ, айдагъдæр фæййархайунцæ тæссаг бунатæй кенæ ба мæнгæ тæссаг бунатæй иддардæр рацæунбæл.

Катайи бахаун ма уомæй тæссаг æй, æма, куд загътан, уотемæй, тæссаг бунатæй идарддæр рацæунмæ бæлгæй, адæм æрæмбурд унцæ рахезæни æма 'й исæхгæнунцæ. Ледзæг адæмæй беретæн сæ бон, бæргæ, фæууы уавæрæн раст аргъ искæнун, ци гъæуы, уæхæн архайд кæнун, фал сæмæ тасдзийнадæ бацæуы, æма уомæй фæттæрсун кæнунцæ иннети дæр.

Цубурдзурдæй, сæхуæдтæ сæхецæн къулумпий хуасæ исунцæ, фидбилизи бунатæй цæугæй. Уомæ гæсгæ уæхæн уавæри ахсигæ æй, цæмæй, катайи ка бацудæй, еци адæми 'хсæн разинна, сæ архайдæн разамунд дæттун æ бон кæмæн уа, уæхæн адæймаг.

АРХАЙД – ЗИНГИСЕРВÆСТИ РÆСТÆГ

Цийфæнди æхсæнадон бунатæ дæр бацæугæй, байархайетæ уæ над багъуди кæнунбæл; уе 'ргом раздахетæ, сæйраг æма æндæр рацæуæнтæ кæми 'нцæ, уордæмæ; кæми ци ес, уой уæ зæрдæбæл бадаретæ; сувæллæнттæн хуæцетæ сæ къохтæбæл.

Гъæр «зингисервæст!» фегъосгæй, сабур уотæ; фæразондзийнадæ дæр равдесетæ æма уой туххæй фегъосун кæнетæ уæ фарсмæ лæууæг адæмæн дæр, уæлдайдæр силгоймæгтæн. Уæ алфамбулай уавæрæн аргъ искæнетæ, уавæр æцæгæйдæр тæссаг æй, уой исбæрæг кæнетæ. (Кæд еске аци гъæрæй фæндуй адæми фæттæрсун кæнун.)

Уæ бунати лæугæй, лæмбунæг ракæсетæ уæ алливарсмæ; телефон, кенæ зингисервæсти дзæнгæргæи кънопкæ фæууингæй, зингисервæсти туххæй фегъосун кæнетæ зингуссунгæнæн гъæуайкæнунадæмæ, ма банимайетæ уотæ, æма уой дæр уæ бæсти еске бакæндзæнæй, æма æнцадæй цæун райдайетæ хæстæгдæр рахезæнмæ. Кæд гæнæн уа арт рахуссун кæнунæн, уæд æвæстеуатæй уой туххæй фегъосун кæнетæ уæ алливарс ка 'й, еци адæмæн; арт рахуссун кæнетæ, фæййагъаз кæнунмæ уæ фарсмæ лæууæг адæммæ фæдздоргæй, испайда кæнетæ, уæ къохи ци фæууа, уомæй æма сæрмагонд фæрæз-нитæй.

Азгъунст хъуæцæй ку байдзæг уа кенæ си талингæ ку уа, уæд байархайетæ рахезæнмæ рацæунбæл; уолæфгæ кæнетæ къохмæрзæнмæ кенæ уæледарæси дусмæ; сувæллæнтти ба хонетæ уæ разæй, сæ усхитæбæл хуæцгæй.

Цийфæнди уавæри дæр уæмæ разиннæд фæразондзийнадæ æма ма фæттæрсун, уе 'гъдауæй æрсабур кæнетæ уæ алливарс адæми, катайдзийнади ранигъ-

улун сæ ма бауадзетæ. Уæхемæ райсетæ адæми фæййервæзун кæнуни хъæппæрес! Се 'хсæн цæугæй, уæ разæй рауадзетæ сувæллæнтти, силгоймæгтæ, рацæргæ адæми. Фæййагъаз син кæнетæ, катайи ка бахаудтæй, æма цæун æ бон кæмæн нæбал æй, еци адæмæн; сæхе æрлæдæруни туххæй син сæ уадæлттæ рахуайетæ, сабур æма лæдæргæ цъухи угæй сæмæ дзоретæ, хуæцетæ син сæ къохтæбæл.

Æлхивддзийнади бахаугæй, уæ къохтæ фæттасун кæнетæ æма сæ нилхъевæтæ уæ фæрстæмæ, тумбулкъохтæ æрбалхъевгæй; уæ фæрстæ гъæуай кæнетæ æлхивди фæуунаы. Уæхе æргубур кæнетæ фæстæмæ, къæхтæ размæ исбуцæу кæнгæй, æма бавзаретæ адæми æлхивд уæ фæсонтæй бауорамунбæл, тугъдадæ разæй исуæгъдæ кæнгæй æма сабургай цотæ, гæнæн цæйбæрцæбæл ес, уойбæрцæ. Агъаз кæнетæ, зæнхæмæ ка æрхаудтæй, уони сæ къæхтæбæл ислæуун кæнунæн. Кæд уин уæхе скъæрдтонцæ, уæдта байархайетæ уæ усхитæбæл ислæуунбæл, æма уой туххæй пьолмæ уæ къохтæ нибуцæу кæнетæ, къæхтæй ба цæхгæрмæ уæхе схуайетæ æма уæ гурæ истраст кæнетæ. Сувæллæнтти байауон кæнетæ уæ фæсонтæй кенæ ба сæ исбадун кæнетæ уæ усхитæбæл.

Кæд берæуæладзугон хæдзари уайтæ, уæд ма бавзаретæ лифтæй испайда кæнунбæл, æрхезетæ асинтæбæл; уæ гъудий дæр ма уæд къæразгæй бæрзондæй рагæпп кæнун. Миййаг, адæмæн рацæунаг гæнæн ку нæ уа, уæд байархайетæ, содзгæ кæми нæ кæнуы, уæхæн рауæнмæ бацæунбæл æма уоми æнгæлмæ кæсетæ зингуссунгæнугти æрбацудмæ.

**ДЗАНТИАТИ Марат,
Дзæуæгигъæуи зингисервæсти-
тæй багъæуай кæнуни цæстдарди
хайади бæрæггæнæг.**

Марзойты Сергей ХАХУЫР

Æрмæст фактæ, стæй ма гуырысхотæ? Нæ, бахатыр кæнæд, чифæнды дæр уæд. Хъырым, дам... Нæ, нæ... Иæ фæсонтыл цæхснаг уис тугвæд кæмæн ныуагъта, уый немыцы зæвæттæ не сдæрдзæн! Къухылхæцæг уыдтæн Агуындæйæн. Сызгæрин рæстæг... Зард, кафт, нуазæнтæ... Ахæм амондджын дъууæ уды нæма райгуырд, æвæцæгæн. Æмæ дын... Хъырым-иу дзæгъæлы нæ дзырдта. Агуындæйы скъæфт, фосы давд... Нæ цыд йæ зæрдæмæ йæ сыхаг. Иæ митæ, йæ цард бирæты æфтыдтой дисы. Фæлæ алчидæр йæхирдыгонау сими. Хахуыр... Кæд исчи æнхъæлмæ кæсы немыцмæ, уæд, æвæцæгæн, Хъахырман. Райгас, ногæй райгуырд, йæ чыргæдтæ ныуагъта. Уæвгæ йын цагъды куы фæсты! Агуындæ... Уымæн уæвæн нæй! Æмæ уæдæ цы хъуамæ уа? Маст æви уарзондзинад? Маст, марг...

Дзæнгæргæг ныццагъта. Фæиртæст йæ хъуыдытæй.

Стыхст, ныффæллад, афтæмæй бады. Уатмæ чидæр æрбахызт, æмæ йæхиуыл схæцыд.

– Хъусын дæм! – дисгæнгæ бакаст хæрзæрыгон чызгмæ. Уый фæфсæрмы, куыддæр къулбæрзæйæ стьолмæ æввахс слæууыд æмæ лыстæг хъæлæсæй сдзырдта:

– Мæнæ военкоматæй гæххæтт æрбахастон.

– Бузныг, дæ цæрæнбон бирæ. Кæй чызг дæ?

Чызг фæсырх, æнæдзургæйæ алæууыд, æмæ йæм Хазби куы бахудт, уæд фæныфсджындæр: «нæхи чызг», зæгъгæ, сдзырдта æмæ лидзынмæ фæци.

– Зæрватыкк! – бахудт та Хазби, йæ зæрдæйы цавæрдæр æхсызгондзинад стæлфыд, фæлæ йæ хъуыдытæм аздæхт æмæ уайтагъд ферох сты чызг дæр æмæ гæххæтт дæр.

Дуармæ фæзынд йæ Хæдивæг. Æвæцæгæн, ие 'муд нæма æрцыд сæ ныхасы фæстæ – æгæр хъæраы райдыдта дзырын:

– Агуындæйы дæ фенын фæнды. Фыццаг хатт срыст Хазбийы зæрдæ. Йæ къух систа: чысыл фæлæууæд, æнæвдæлон дæн. Иæхинымæр скатай: куыд ын бамбарын кæнон рæстдзинад? Куыд байсыса йæ маст?

Хæдивæг æнхъæлмæ каст – æмбæрста хицауы уавæр, стæй йæм йæ гæртæ æрæвæрыны зонд нæ уыд – уæлахиздзауы хуызæн лæууыд йæ уæлхъус.

Хазби систа гæххæтт. Бакаст æй æмæ йын ницы бамбæрста. Ноджыдæр ма йæ бакаст: «Цыны... Хъырым... лæгау лæджы мард фæкодта... хæсты быдыры... æвдæм августы. Æрвитæм ын йæ хæрзиджытæ бинонтæн зæрдыл дарына...»

Фæстад. Хæдивæг фестæлфыд, цыма йын йæ сæры фæхсыл ехс атымбылтæ – хицауы цæстæнгасы уыйбæрц маст æмæ æнæуынондзинад уыд. Хазби йын æнæдзургæйæ гæххæтт йæ фындзы бынмæ бахаста. Лæг афæлур, гæххæтты гæбазыл нындæгъдысты йæ лыстæг цæстытæ: «Æвдæм августы...»

Уыцы бон æрцахста Агуындæйы.

Уыцы бон фæмард Хъырым.

1966 аз.